

"Kafir bile olsa, hiç kimsenin kalbini
kıрма; çünkü kalbi kırmak Allah'ı
kırmaktır. Gnl kırık zavallı garip
birini görsen, yarasına merhem koy,
yoldaşı ve yardımcısı ol."

AHMET YESEVİ

Hoca Ahmed Yesevi'nin Farsça Risaleleri

Yayınlanma Tarihi: 25.01.2025

Hoca Ahmed Yesevî'nin Türkçe olan Divan-ı Hikmet ve Fakrname isimli eserleri meşhurdur. Bunların dışında iki küçük Farsça yazma eser de Ahmed Yesevî'ye nispet edilmektedir. Bu Farsça eserlerin içerikleri incelendiğinde, Yesevî'nin diğer Türkçe eserlerindeki konular ile büyük benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu Farsça risalelerin Ahmed Yesevî'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Bu eserler ister bizzat Ahmed Yesevi tarafından kaleme alınmış olsun, ister onun sözlerinin müridleri tarafından derlenmesiyle meydana gelmiş olsun, Yesevî'nin düşünce dünyasını günümüze aktaran önemli metinlerdir.

Türkler arasında İslâmiyet'in ve tasavvufun yaygınlaşmasında Ahmed Yesevî'nin büyük rolü vardır. Onun, Divan-ı Hikmet ve Fakrname isimli eserleri herkesçe bilinmektedir. Ancak, Yesevî'nin yeni bulunmuş iki Farsça risalesi hakkında bilinenler azdır. Dolayısıyla, biz bu yazımızda Prof. Dr. Necdet Tosun'un 2016 yılında yayımladığı, "Ahmed Yesevî'nin Yeni Bulunmuş İki Farsça Risalesi"ni ele alacağız.

UNESCO 2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı anısına Ahmed Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı tarafından hazırlanan Hoca Ahmed Yesevî'nin Divân-ı

Hikmet'inden sonra Fakrname ve iki Farsça risalesi de basılmıştır. Bu değerli büyüğümüz Hoca Ahmed Yesevi'nin daha çok tanıtılması adına güzel bir hizmet olmuştur. Bu kitapta emeği geçen akademisyenlerimiz Prof. Dr. Kemal Eraslan ve Prof. Dr. Necdet Tosun dur. Hoca Ahmed Yesevi'ye atfedilen iki Farsça risale şu adları taşır:

Risâle der Âdâb-ı Tarikat: Taşkent'te üç yazma nüshası bulunan bu küçük Farsça eser, tarikat âdâbı ve makamları, mürid-mürşid ilişkileri, dervişlik, Allah'ı tanımak ve ilâhî aşk gibi konular hakkındadır. S. Mollakanagatuli tarafından Kazak Türkçesi'ne tercüme edilerek yayınlanmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz yayının sonunda Farsça yazmaların tıpkı basımı da bulunmaktadır.

Risâle der Makâmât-ı Erba'în: Ahmed Yesevî'ye nisbet edilen Farsça, yazma ve küçük bir eser olup şariat, tarikat, marifet ve hakikatten her biri hakkında onar makam olmak üzere toplam kırk makam ve kaideyi ihtiva etmektedir. Şimdilik bilinen tek nüshası Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinde, Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesindedir.

Bu risaleler gerçekten Ahmed Yesevî'ye mi aittir, yoksa onun müridleri tarafından mı oluşturulmuştur? Bu konuda kesin bir cevap verebilmek mümkün değildir. Ancak, bu risalelerin Yesevî'nin fikir dünyasını ifade ettiğini söylemek doğrudur. Kısacası, Necdet Tosun'a göre bu iki risalenin muhtevasıyla Ahmed Yesevî'nin diğer eserleri karşılaştırıldığında, aralarında büyük benzerlik olduğu görülür. Bu yüzden de risalelerin Yesevî'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Her iki risalede de tasavvufî konular anlatılırken ayet ve hadisten örnekler verilmektedir. Ancak bazı sözler güvenilir hadis kaynaklarında yoktur. Bu sözlerin hadis olarak nakledilmesini, o zamanki sûfîlerin hadis kaynaklarının bugünkü gibi yeterli incelemelerden mahrum olmaları olarak değerlendirebiliriz.

Risâle der Âdâb-ı Tarîkat

Hoca Ahmed Yesevi bu risalesinde, tarikatı oluşturan mürşid ve müridlerin hangi özellikleri taşımaları gerektiğini anlatmaktadır. Bu özellikler aslında evrenseldir. Bütün tarikatları, mürid ve mürşidleri ilgilendirmektedir. Bu nedenle bugünkü tasavvuf dünyası için de geçerlidir. Bu özellikler terk edildiğinde,

tarihte birçok tarikatların yanlış yollara sapması ve batıl olmaları gözlenmiştir. Bugün için bir tarikatın doğru yolda olup olmadığını bu risaledeki esaslara uyup uymadıklarına bakılarak tespit etmek mümkündür.

Hoca Ahmed Yesevi bu risalesinde şöyle buyurmaktadır:

“Bismillâhirrahmânirrahîm

Tarîkatın kutbu, hakîkatın burhânı (delili) Hazret-i Hoca Ahmed Yesevî (rahmetullâhi aleyh) kendi risâlesinde, inşallah kalp gözleri aydınlansın ve manevî yolun tâlipleri istifade etsin diye tarîkat âdâbı hakkında birkaç sözü açıklamışlardır.

Birinci Bâb (Birinci Bölüm): Tarîkat Ahkâmı Hakkındadır

Ey Derviş! Bilesin ki tarîkatın ahkâmı (hükümleri) altı kısımdır. Birincisi marifet (Allah'ı tanımak), ikincisi cömertlik, üçüncüsü sıdk (doğruluk), dördüncüsü yakîn (sağlam inanç), beşincisi tevekkül, altıncısı tefekkürdür.

İkinci Bâb: Tarîkat erkânı (temelleri) Hakkındadır

Ey derviş! Biliniz ki, tarîkatın erkânı altı kısımdır. 1. İlim, 2. Hilim (yumuşak karakterli, ağırbaşlı olmak), 3. Sabır, 4. Rıza, 5. İhlas, 6. Kurb (Allah’a yakın olmak).

Üçüncü Bâb: Tarîkatın vâcipleri (gerekleri) Hakkındadır

Ey derviş! Bilesin ki, tarîkatın vâcipleri altı kısımdır. 1. Talep, 2. Şevk (arzu), 3. Korku, 4. Ümit, 5. Zikir, 6. Fikir.

Dördüncü Bâb: Tarîkatın Sünnetleri Hakkındadır

Ey derviş! Bilesin ki, tarîkatın sünnetleri altı kısımdır. 1. Cemaatle namaz kılmak, 2. Gece seher vakti kalkmak (teheccüd namazı, zikir ve dua ile meşgul olmak), 3. Her zaman temiz olmak, 4. Dâimâ abdestli bulunmak, 5. Tâzim ile zikretmek. 6. Beş vakit namazda (namazdan sonra) peypamberler, velîler, İslam padişahı, anne, baba, pir (şeyh), üstad, öğretmen ve çocukları için dua etmek.

Beşinci Bâb: Tarîkatın Müstehabbı (tavsiye edilen işleri)

Ey derviş! Bilesin ki, tarîkatın müstehabbı altı kısımdır: 1. Misafire güzel ahlak ile muâmele etmek, 2. Ona yemek vermek, 3. Kendi evinde misafirle sohbeti ganîmet bilmek, 4. Misafiri evden gönül hoşluğu ile

(mutlu olarak) göndermek, 5. Misafirin ihtiyaçlarını gidermek, 6. Mü'min kula hizmetkârlık etmek.

Altıncı Bâb: Tarîkatın Edebi (âdâbı) Hakkındadır

Ey derviş! Bilesin ki, tarîkatın edebi altı kısımdır: 1. Şeyhin huzurunda diz üstü, edeble oturmak. 2. Kendini herkesten aşağı (ve âciz) görmek. 3. Şeyhin huzurunda ondan önce konuşmamak. 4. Büyüklerin huzurundayken, başkasıyla konuşmamak. 5. Şeyhin izni olmaksızın konuşmamak. 6. Şeyh, üstad, öğretmen ve benzerlerine cân u gönülden hürmet etmek, onların izni ile hareket etmek, onlara hizmeti anne ve babaya hizmetten önde tutmak.

Şiir

Şeyhinin izin vermediğı bir işi,
Kendiliğinden aslâ yapma.

Yedinci Bâb: Mürid Kabul Etmek Hakkındadır

Hazret-i Hoca Ahmed Yesevî şöyle buyuruyorlar: Mürid kabul etme (-nin şartı) şudur ki, şeyh, mürşid-i kâmil olmalıdır. Mürid kendisine intisab edip bağlandığı anda onun nefsânî sıfatları, cismânî problemleri ve kalbinin içinden haberdâr olmalı ki mürid kabul etmek ve

merhaba (tarîkatımıza hoş geldin) demek ona (o şeyhe) uygun olsun. Eğer şeyh Allah Teâlâ'nın farzlarından, Hz. Peygamber'in sünnetlerinden haberdâr değilse, böyle bir şeyh dünyada dikenlik, âhirette ise Hak Teâlâ'nın, rasûlünün, bütün mezhep âlimlerinin, enbiyâ, evliyâ ve tasavvuf ehli insanların yanında mahcûb olacak, utanacaktır. Bundan Allah'a sığınırız.

(Not: Ahmed Yesevî şeyh olup mürid kabul edebilmek için bazı şartlar bulunduğunu, bazı manevî makamları aşmanın zorunlu olduğunu sıklıkla vurgulamıştır. Kendisinden nakledilen bazı sözlerden biri şöyledir: "Pes ol muktedâ kim bu sıfatlık köngül 'âlemin açsa ve yitmiş makâmdın keçse şeyhlik anga müsellemler bolur. Eger bu sıfatsız muktedâ bolsa kezzâb turur. Andağ şeyhdin hazar kılmak kirek." Bkz. Sûfî Muhammed Dânişmend, Mir'âtü'l-kulûb)

Tarîkatın kutbu, hakîkatın delili Hoca Ahmed Yesevî (kaddesallahu sırrahû) şöyle buyururlar: Bir şeyhe mürid olmanın şartı şudur ki, o şeyh kırkdört makamdan haberdâr olmalıdır. Eğer bu makamlardan haberi yoksa, yirmi iki makamından haberi olmalıdır. Eğer dervişliğin bu makamlarından haberi yoksa,

mutlaka dervişliğin şu sekiz makamından haberi olmalıdır. Bu sekiz makamdaki sekiz harf meydana gelir. Harfler şunlardır: 1. Elif, 2. Be, 3. Te, 4. Sin, 5. Sad, 6. Fe, 7. Kaf, 8. Re. Bilesin ki, “Elif ” düzdür, derviş elif gibi düz olur. “B” beşâretli (müjdeli, neşeli) olur. “T”, terk-i dünyâ eder (dünya sevgisini terk eder), “Sin” seyr u sülûk eder (manevî eğitime girip tasavvuf yolunda ilerler), “Sad” Sabırlı olur. “F” fâka içinde (fakr ve aczinin farkında) olur, “Kaf ” kanaatli olur, “R” derviş dâimâ riyâzat (perhiz) içinde olur.

Allah Teâlâ’nın Kur’ân-ı Kerîmde: *“Allah onlardan râzı oldu, onlar da Allah’tan râzı oldular”* (el-Beyyine, 98/8) buyurduğu gibi, böyle (bu makamları bilen) bir şeyhin mürid kabul etmesi, asâ vermesi, müridin hâlini sorması, hediye alması uygun olur. Eğer dervişliğin bu sekiz makamını bilmiyorsa, şüphesiz mürid kabul etmesi uygun olmaz. Eğer şeyhlik yapmaya kalkarsa ebedî azâba düçar olur.

Muhabbet Bâbı

Şeyhimiz şöyle buyuruyorlar: Ey derviş! Muhabbeti boş söz olarak görmemek gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hak Teâlâ muhabbeti yaratınca ona şöyle nidâ etti: Ey muhabbet! Arş-ı azîme yerleş. Muhabbet Arş’ta yerleşmedi. Tekrar

nidâ edip seslendi: Kürsî'ye yerleş. Oraya da yerleşmedi. Nidâ geldi: Ey muhabbet! Niçin bu makamlara yerleşmedin? O zaman muhabbet yalvaran bir dil ile şöyle dedi: Ey Rabbim! Muhabbetin yerleşmesi için onsekiz bin âlemde maksad (gâye) gerekir. Tâlîbe matlûb, âşık ma'şûk, Züleyha'ya Yusuf'un yüzü, Hadîce'ye Hz. Muhammed'in (a.s) yüzü gerekir. Mürîde mürşidin sohbeti, (Hakk'a) tâlîp olan dervîşe de Mevlâ'nın cemâli lâzımdır. Âyet: *"Onları, Allah'ı sever gibi seviyorlar"* (Bakara, 2/165).

Aşk Hakkında Bâb:

Şeyhimiz şöyle buyuruyorlar ki: Aşk, bir hâlde, bir hâle kavuşmaktır. Âşık o kişidir ki, bir defa "Allah" der, çakmak gibi şevk ateşinden tutuşur. İhlas ona yüz gösterir, marifet kandili aydınlanır, muhabbet mumu erimeye başlar. Dervîş o vakit seccâde üstünde pervâne (kelebek) gibi uçmaya başlar ve rûhânî âlemde yüzünü duâ dergâhına çevirip şükreder.

Böyle (âşık) bir şeyh hakkında Hoca Ahmed Yesevî şöyle buyuruyorlar: "Dünya ve ahirette her kim bir kâse gül suyu içerse, yani dostun elinden muhabbet kadehinin yudumunu kendi gayreti ile tadarsa,

melâmet (halkın kınama ve eleştirisine mâruz kalma durumu) onun nasîbi olacaktır.”

Marifet (Allah’ı Tanımak) Bâbı:

Kalbin hayatı, Allah iledir. Ey derviş! Bilesin ki, aşkın lezzeti ma’şûkun (sevgilinin, veya âşığının) boğazında olduğu sürece, aşk, vefâ ile artmaz, cefâ ile de azalmaz. Muhabbet ona zevk verir. Zevk, yanında gözetleyen bir akıl varken, sevgiliyle buluşmaktır.

Ey derviş! Bilesin ki, Cennet, tâlib (Allah’ı arayan kişi) için Hak Teâlâ’nın lütuf ve ihsanı olur. Kulların gönül derdine şifâ olur. Kulun dermanı, “Celîl (yüce Allah) ile buluşmak, hastanın şifâsıdır” sözü olur. Dervişin gözleri dâimâ yaşlı olur. Nitekim rahmet, göz ile olur (su, kaynaktan fışkırır). Dervişin gönlü daimâ korku ve endişe içinde olur. Nitekim korku, kalp iledir. Dervişin canı (ruhu) yücelerde olur. Nitekim yücelik, ruh iledir. Dervişin bedeni tevbe içinde olur. Nitekim “beden tevbeyledir” (şeklindeki söz meşhurdur). Dervişin elleri dâimâ hayırdadır. Nitekim: Hayır, eller iledir (sözü meşhurdur). Dervişin ayakları sürekli itâattedir. Nitekim tâat (kulluk) ayakla olur. Dervişin iki kulağı daimâ işitmektedir. Nitekim işitmek iki kulakla olur.

Dervişin dili daimâ zikirde olur. Zikir, dil iledir. Seven, sadece sevgilisinin makamını (bulunduğu yeri) ister.

Ey derviş! Bilesin ki, kul, Ey derviş! Bilesin ki, kulun dört şeyi, dört şeye bağlıdır: Kulun dili sürekli zikrullah ile olur. Kalbi muhabbet ve marifetullah ile olur. Gözleri, Allah ile buluşma arzusu içinde sürekli yaşlı olur. Sözü daimâ tevbede olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *“Ey iman edenler! Allah’a samimi bir tevbe ile tevbe ediniz”* (et-Tahrîm, 66/8).

Marifetin Açıklanması Hakkında Bâb:

Hazret-i Hoca Ahmed Yesevî buyururlar ki: Ey derviş! Bilesin ki, marifet kaledir, muhabbet padişaktır, akıl vezirdir. Dilin yolu zikirdir. Kalbin madeni (içi) tefekkürdür. Müşâhede gönülde (sırda) olur. Tâlibin kulağı hikmetlerde olur. Canı (ruhu), muhabbet denizine batmış olur. Dervişler muhabbete batıp boğulmuşlardır.

Ey ağlayıp âşık olan ve Rabbinin cemalini özleyen derviş! Bilesin ki, Allah Teâlâ Cennet’in içinde bahçe ve ağaçlar yaratmıştır. Dervişlerin kalbinin içinde de marifet (Allah’ı tanıma) ağacı yaratmıştır (onlara bu kâbiliyeti ve istidâdı vermiştir). Kalp evini ihlastan yaratmıştır. Kalp (ağacının) meyvesini inançtan,

yapraklarını tasdikten yaratmış, akli da ona rağbet ettirmiştir.

Ey samimi ve âşık derviş! Bilesin ki, o ağacın bedeni imandır, dalları hikmettir. Allah Teâlâ anber tabiatlı Cennet'te dört ırmak yaratmıştır: Biri süt nehri, biri bal nehri, biri temiz şerbet nehri ve biri de su nehri. Dervişin kalbinde de ibadetin dört deryası (denizi veya nehri) vardır: Tevekkül, tefekkür, tevâzu ve zikir deryaları. Hangi âşık-ı sâdık ve Hakk'a kavuşmaya tâlib derviş kul bu deryaların kenarına yerleşirse ve bu şevk (ilahî aşk) şerbetinden içerse, şeriat kilimi üzerine oturursa (dinî kurallara uyarsa), tarîkat yastığına yaslanırsa, marifet (Allah'ı tanıma) gülünü zevk burnu ile koklamaya başlarsa, muhabbet fırınında aşk ateşiyle yanarsa, Dost'un makamından, muhabbet ateşiyle yanmış ve ayrılık ateşiyle kebab olmuş bu dervişe şu şekilde bir ilâhî muhabbet mektubu ve padişahın saâdet fermanı ulaşır muhabbet haberi tesir eder ki: *"Tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rûkû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını (emirlerini) koruyanlardır. O müminleri müjdele"* (et-Tevbe, 9/112).

Tekrar Hak Teâlâ'dan şöyle hitap gelir: Ey canını feda eden derviş kullarım, ey yanış ve eriyiş ile gönlü yaralı ve özleyen âşıklar! Sizin canlarınız bana fedâ olmuştur. Âyet: *“De ki, ruh (can), Rabbimin emr âlemindendir”* (el-İsrâ, 17/85). Sizin gönlünüz, benim nazargâhımdır (baktığım yerdir). Kalplerinizin içine bir taht (koltuk) binâ etmişimdir. Tahtın üst tarafından benim şerefli ve mübarek ismim vardır. Sizin haberiniz yok ama ben müminlerin ve dervişlerin gönlüne nazar ediyorum. Günde bin defa rahmet nazarıyla onların kalplerine bakıyorum.

Bilesin ki, onun tahtı imandır, padişahı akıldır, veziri marifettir ve kalbin zemini muhabbet makamıdır. O zeminde (toprakta) onun ağacı Lâ ilahe illallah Muhammedün rasûlullah şeklindeki kelime-i tayyibedir. Hak Teâlâ şöyle haber veriyor: *“Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti)”* (İbrahim, 14/24).

Dervişliğin Açıklanması Bâbı:

Şeyh Hoca Ahmed Yesevî (k.s) şöyle buyururlar: Dervişliğin hakikatı şudur, dervişin gönlü daima zikirde, itikadı gönülde, gönül sevinci mescid içinde namaz

kılmakta ve zâhid (muttakî) olmaktadır. Sürekli Kur'an okur ve gündüz oruçlu olur. Nitekim Hz. Peygamber (Cenâb-ı Hak'tan rivayetle bir kudsî hadiste) şöyle der: *"Oruç benim içindir ve onun sevabını ben vereceğim."*

Hz. Hoca Ahmed Yesevi (k.s) şöyle buyururlar: Derviş o kişidir ki, eğer bir mümin ayağını onun başına koysa, tefekkür denizinde gark olur ama halka belli etmez. Ey âşık derviş, bilesin ki, tarîkat yolu tâlib olan dervişi tefekküre ulaştırır, tefekkür korkuya, korku ümide, ümid göz yaşına, göz yaşı hidâyete, hidayet tevfiğe (başarıya), tevfik tâate, tâat zikre, zikir yakîne (sağlam imana), yakîn hamd ve senâya, hamd ve senâ muhabbete, muhabbet rızâya (Allah'tan râzı olmaya), rızâ selâmet yurduna (Cennet'e), selâmet yurdu Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmeye ulaştırır.

Hak Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle haber vermiştir: *"Yüzler vardır ki o gün ıslıl ıslıl parıldayacaktır. Rablerine bakacaklardır"* (el-Kıyâme, 75/22-23). Doğrusunu Allah bilir.

Şiir:

Bizim râzı olduğumuz (istediğimiz)

Cennet Annelerin ayağının altındadır.

Hakk'ın rızasını aramak (bulmak) istersen,

Annenin râzı olacağı işi yap.

Hoca Ahmed Yesevî'nin (k.s) risâlesi tamam oldu.”

Risâle der Makâmât-ı Erbaîn

“Risâle der Makâmât-ı Erbaîn”, Hoca Ahmed Yesevî'ye nisbet edilen Farsça küçük bir eserdir. Tasavvuf yolunda dervişin ulaşması ve aşması gereken kırk makamı ve kâideyi özet olarak ele almaktadır. Eserde "şeriat, tarikat, marifet ve hakikat" şeklinde dört bölüm ve bu dördünün de altında onar makam olmak üzere kırk mertebe sayılmıştır. Eserin bilinen tek yazma nüshası Kütahya, Tavşanlı İlçesi Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'ndedir.

Risâle'deki bu kırk makam, Ahmed Yesevî'nin Fakrname'sindeki makamlarıyla karşılaştırıldığında yine büyük bir benzerlik görülmektedir. Bu durumda “Risâle der Makâm-ı Erbaîn”, Ahmed Yesevî'nin Türkçe olan Fakrnâme'sindeki kırk makama ait bilgilerin küçük değişikliklerle Farsça olarak tekrar yazılmış bir özeti mâhiyetindedir.

Hoca Ahmed Yesevi bu risalesinde şunları yazmaktadır:

“Bismillâhirrahmânirrahîm

Hamd, âlemlerin Rabbine, salât ve selâm da efendimiz Hz. Muhammed’e ve tüm âilesine. Ey tâlib! Bilesin ki, bu risâle, Sultânü’l-ârifîn Kutbü’l-muhakkıkîn, öncekilerin ve sonrakilerin sırlarını keşf eden, şeyhlerin övünç kaynağı Hoca Ahmed Yesevî’nin sözlerinden oluşan kırk makam hakkında bir eserdir.

(Ahmed Yesevî) Buyurdu ki: Kul, Allah Teâlâ’ya kırk makam (basamak) ile ulaşır. İlk on makam şeriatla ilgilidir. İkinci on makam tarîkatla, üçüncü on makam marifetle, dördüncü on makam da hakîkatla ilgilidir.

Şeriattaki on makam şunlardır:

1. Makam: Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, kıyâmete, kadere, yani hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanmaktır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inandım.

2. Makam: Müslüman olmaktır. Allah Teâlâ’nın sözü şöyledir: “*Allah katında hak din İslam’dır*” (Âl-i İmrân,

3/19). Müslümanlığın beş şartı vardır: Birincisi namaz kılmak ve zekat vermektir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: *“Namazı kılın ve zekatı verin”* (el-Bakara, 2/43.). Ayrıca oruç tutmaktır. Allah Teâlâ buyurur: *“Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de oruç farz kılındı”* (el-Bakara, 2/183). Ayrıca hac etmektir. Allah Teâlâ buyurur: *“Gitmeye gücü yetenlerin hacca gitmesi, Allah’ın insanlar üzerindeki hakkıdır”* (Âl-i İmrân, 3/97). (İslam’ın beş şartından biri (birincisi) olan “kelime-i şahâdet” eserde zikredilmemiştir.)

3. Makam: Boş sözlerden ve övünmekten dili korumaktır. Nitekim Hz. Peygamber (a.s): *“Susan kurtuldu”* buyurmuştur.

4. Makam: İlimdir. İlmi aramak gerekir. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“İlim talep etmek, her Müslüman erkek ve kadına farzdır.”*

5. Makam: Evlenmektir. Cenâb-ı Hak âyette şöyle buyurur: *“Kadınlardan hoşunuza gidenleri ikişer, üçer, dörder nikahlayın”* (Nisâ, 4/3). Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: *“Nikah benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.”*

6. Makam: Helal yemektir. Hak Teâlâ buyurur: *“Size rızık olarak verdiklerimizin temiz (helal) olanlarından yeyin”* (Tâhâ, 20/81).

7. Makam: Sünnete riâyet etmektir. Hz. Peygamber (a.s) buyurur: *“Kim benim sünnetim içinde (yolumu takip ederken) vefat ederse Allah onu bağışlar.”*

8. Makam: Allah’ın yarattıklarına karşı şefkat ve merhamettir. Cenâb-ı Hak buyurur: *“Eğer bir iyilik yaparsanız, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz de yine kendinize kötülük etmiş olursunuz”* (İsrâ, 17/7).

9. Makam: Helal giymektir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Kim helal elbise giyerse, Allah onun duasını kabul eder.”*

10. Makam: Nefsin isteklerinden uzak durmaktır. Hak Teâlâ buyurur: *“Nefsini dünyevî isteklerden uzak tutan kişi için Cennet yegâne barınaktır”* (Nâziât, 79/40-41).

Şeriat makamları bitti. Aynı şekilde tarîkat makamları da on tanedir.

1. Makam: Tevbe etmektir. Allah Teâlâ buyurur: *“Ey iman edenler, Allah’a samimi bir tevbe ile tevbe edin”* (Tahrîm, 66/8).

2. Makam: (Saça) makas vurmak (mürîd olmak) ve beşeriyet saçını kesmektir. Önce makas vurmak (saçı kesmek) ve tevbe etmek gerekir. Cenâb-ı Hak buyurur: *“Saçlarınızı traş etmiş ve kısaltmış olarak korkmadan (Mescid-i Haram’a gireceksiniz). Allah sizin bilmediğinizi bilir”* (el-Feth, 48/27).

(Not: Bazı tarîkatlarda olduğu gibi, Yesevîlik’te de mürid olmak isteyen kişi şeyhe intisap edip bağlanacağı zaman şeyh tarafından saçından bir miktar kesilmesi geleneği vardır. Yesevî şeyhlerinden Hoca İshak b. İsmail Ata’nın kaleme aldığı Hadîkatü’l-ârifîn isimli eserde Yesevîlikteki intisap (mürîdliğe giriş) merâsimi hakkında şu bilgiler verilir: Şeyh, mürîd olmak niyetiyle gelen kişinin elini tutar. Tevbe etmesini ve Allah’a yönelmesini tavsiye ederek şu tevbe virdini üç kez okur: *“Estağfirullâhe’llezî lâ ilâhe illâ Hû el Hayye’l-Kayyûm ve es’elühü’t-tevbe.”* Sonra eline bir makas alır ve: *“Yâ eyyühe’llezîne âmenû tûbû ilallâhi tevbeten nasûhâ”* âyetini okur. Ardından mürîdin saçından, önce sağ, sonra sol, sonra da orta taraftan iki üçer adet kıl keser. Bu, dünyâ sevgisini gönülden kesip atmanın sembolüdür. Bunun peşinden mürîde nâfile

namaz kılmayı, sürekli zikretmeyi, şeyhinden izinsiz iş yapmamasını tavsiye eder.)

3. Makam: Mürid olmaktır. Hz. Peygamber şöyle buyurur: *“Şeyhi olmayan kişinin şeyhi şeytandır”*

(Not: Hadis kaynaklarında böyle bir hadis yoktur. Sûfîlerden Bâyezîd-i Bistâmî'ye nisbet edilen bir sözdür.)

4. Makam: Korku ve ümit arasında olmaktır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Mü'min, korku ve ümit arasındadır.”*

5. Makam: Kahrı (öfkeyi) yakmak (yok etmektir). Cenâb-ı Hak buyurur: *“Öfkesini yutan ve insanları affedenler ... Allah iyilik yapanları sever”* (Âl-i İmrân, 3/134).

6. Makam: Hizmet etmektir. Hz. Peygamber (sav) buyurur: *“Hizmet edene hizmet edilir.”*

7. Makam: .. Sepet, makas, kandil .. (e sahip olmak)

8. Makam: Allah'ın rahmet ve merhametinden ümitli olmaktır. Hak Teâlâ şöyle buyurur: *“Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin”* (Zümer, 39/53).

9. Makam: Cem'iyet ve nasîhattır (kalbin dağınık olmayıp Allah'a yönelmesi ve samimiyettir. Ya da

sufiler cemiyeti/grubu içinde bulunmak ve nasihat kabul etmektir).

10. Makam: Terk, tecrîd ve tefrîddir (inzivâ ve dünyadan kalben uzaklaşmak). Allah’a ve ona kavuşmaya âşık olmaktır. Tecrîd ve tefrîd arasındaki fark nedir? Fark şudur: Tecrîd (dünyevî) alâkalardan (bağlardan), tefrîd ise engellerden sıyrılmak ve uzaklaşmaktır.

Tarîkat makamları bitti. Aynı şekilde marifetin makamları da on tanedir:

1. Makam: Nefsin edebidir. Hz. Peygamber şöyle buyurur: *“Nefsin edebi, dersin edebinden daha hayırlıdır.”*

2. Makam: Korkmaktır. Yani dervişlerden korkar.

3. Makam: Mâsivâdan sakınıp uzaklaşmak.

4. Sıdk ve ihlas. Âyet: *“Sadece dini Allah’a tahsis ederek (ihlasla) ibadet etmekle emrolundular”* (Beyyine, 98/5). Sıdk hakkında âyet: *“O, sâdıkları sever.”*

(Not: Böyle bir âyet yoktur: *“Allah, muhsinleri (iyilik yapanları) sever”* (Âl-i İmrân, 3/134) şeklinde âyet vardır.)

5. Makam: Hayâdır (utanmaktır). Nitekim Hz. Peygamber (sav) buyurur: *“Hayâ, imandandır.”*

6. Makam: Cömertliktir. Âyet: *“Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”* (Haşr, 59/9).

7. Makam: İlimdir. Hz. Peygamber (sav) buyurur: *“Allah, câhili dost edinmez (edinmedi).”*

8. Makam: Sâlih ameldir. Âyet: *“İman edip sâlih amel (hayırlı iş) yapanlar için, amellerine karşılık varıp kalacakları cennet konakları vardır”* (Secde, 32/19).

9. Kalbi temizlemektir. Âyet: *“O gün mal ve oğullar fayda etmez, ancak Allah’a selîm (temiz) bir kalp ile gelenler faydasını görür”* (Şuarâ, 26/88-89).

10. Makam: Nefsi tanımaktır. Hz. Peygamber (sav) buyurur: *“Nefsini (kendini) tanıyan Rabbini tanır.”* Yani kendisinin fânî olduğunu tanıyan, bilen kişi, Rabbinin bâkî olduğunu anlar, bilir.

Marifetin makamları bitti. Hakîkatın makamları da aynı şekilde on tanedir:

1. Makam: Teslim olmak.

2. Makam: Yetmiş iki millete tek nazar ile bakmak (herkese aynı gözle bakmak, insanlar arasında ayırım yapmamak) ve eşit şekilde hizmet etmek.

3. Makam: Gelen ekmeğin nereden geldiğini bilmedikçe yememek.

4. Makam: Yedi uzvunu Hak yoluna hizmete fedâ eylemek.

5. Makam: Her hayvana saygılı olmalı, öldürmemelidir. Sadece yılan hâriç. Çünkü “Eziyet (ve zarar) vereni öldürün” diye hüküm vardır.

6. Makam: Seyr u sülûk (manevî eğitim) ve müşâhededir (kalp gözüyle görmek).

7. Makam: Dili korumaktır.

8. Makam: Allah’a yalvarmaktır.

9. Makam: Tevhîddir (Allah’ın birliğini idrak etmektir).

10. Makam: Kalp gözünü açmak ve din ilmini anlamaktır.

Başarı ve ihsan Allah’tandır. En iyisini bilen Allah’tır. Dönüş de O’nadır.

Hoca Ahmed Yesevî’nin risâlesi bitti.”

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız bu iki risale, Ahmed Yesevi'nin fikir dünyasını günümüze aktarmada çok önemli bir yere sahiptir. Bu Farsça eserler, Prof. Dr. Necdet Tosun tarafından Türkçeye çevrilmiş ve günümüz okuyucularının hizmetine sunulmuştur. Tarikat adabını ve Hoca Ahmed Yesevi'nin kurduğu tarikat olan Yeseviyye ile ilişkili kırk makamı öğrenmek isteyenler, bu iki küçük risaleye başvurabilirler. Umarız bu risaleler, özellikle günümüz tarikat mensupları tarafından dikkate alınır. Çünkü bir tarikat ancak bu özellikleri taşıyarak "hak" tarikat olur.

Yukarıda aslını bazı ilavelerle ele aldığımız risaleler, Hoca Ahmed Yesevi Hazretlerinin İslam ve Tasavvuf anlayışının bir hulasasıdır. Bu anlayış aslında İslam tasavvufunun temel ilkeleridir. Bütün mutasavvıflar bu ilkeleri kendilerine rehber kabul ederek bu yolda ilerlemişlerdir.

Ahmed Yesevi'nin Divan-ı Hikmet, Fakrname adlı eserlerinin ve bu Risalelerinin İslam'ın ve tasavvufun Türkler arasında sevilmesine ve yayılmasına neden olduğu için ayrı bir önemi vardır. Türkler bu eserlerin ışığı altında, o zamanlar Rum diyarı olan Anadolu'da ve Balkanlarda İslam'ın yayılmasını ve yerleşmesini

sağlamışlardır. Bugün buralarda İslam ve tasavvufun izleri hala görülmektedir.

Hoca Ahmed Yesevi'nin ilkeleriyle yetişen birçok sufi, Anadolu ve Balkanlarda yeni tarikatlar oluşturmuşlardır. Bu tarikatlar asırlarca bu bölgelerde etkili olmuşlar ve İslam dinini bütün dünyanın tanınmasına vesile olmuşlardır. Bu tarikatlar bu bölgelerde geniş ve derin bir din kültürünün oluşmasına neden olmuştur. Ancak bu tarikatların bir kısmının din anlayışları zamanla Ahmed Yesevi'nin ortaya koyduğu ilkelerden saparak hak yoldan çıkmış ve batıl olmuşlardır. Bu oluşum birçok sosyal, ekonomik ve siyasi etkilerin uzun süre buralardaki Müslümanların üzerindeki baskıları sonucu ortaya çıkmıştır. Bugün bile, bu batıl ve yanlış din anlayışları bu bölgelerdeki bazı Müslümanlar tarafından devam ettirilmektedir.

Bu oluşumun tarihçesini ve nedenlerini daha ilerideki yazılarımızda detaylı bir şekilde anlatmaya gayret edeceğiz. Bu, Müslüman toplumlarındaki din ve inanç birliğinin oluşması ve emperyalizme karşı güçlü bir toplumun ortaya çıkması için çok önemlidir.

Yorum ve Eleştirileriniz için: oryanmh@gmail.com

[Ana Sayfa](#)

[Yorumlar](#)